

Milován Andrea

**Kétnyelvű közterületi fel-
iratok a kárpátaljai Nagy-
szőlősön**

A Nagyszőlősen használt nyelvek befolyásának alakulása az utóbbi néhány év során

Nagyszőlős, az egykori Ugocsa vármegye székhelye, a magyar nyelvterület határán fekvő kárpátaljai kisváros ma járási központ. Az itt élő magyarok még nem tekinthetők szórványnak, viszont a település kívül esik azon a területen, ahol egy tömbben él a magyarság. Lakosainak száma megközelítőleg 25.000 fő, és ez a szám jelenleg nem növekszik. Ebből mintegy négyezren vallják magukat magyarnak (16%). Nagyszőlős etnikailag és nyelvileg mindig is vegyes összetételű város volt, az itt lakó magyar, ruszin, zsidó közösségek már a múlt században is kétnyelvűek voltak. Ma a kisebbségi magyar közösségre és a többséget alkotó ruszin/ukrán nemzetiség nagy részére (tehát az „őshonos” nagyszőlősiekre) szintén jellemző a kétnyelvűség.

Az elmúlt évek eseményei (a Szovjetunió felbomlása, az önálló Ukrajna állam megalakulása stb.) új politikai és gazdasági helyzetet teremtettek az egész régióban. A társadalmi viszonyok ilyen nagy mértékű és hirtelen változása szinte azonnal éreztette hatását az itt élők kommunikációjában: a nyelvhasználati szokások változását, új nyelvhasználati stratégiák létrejöttét eredményezte. Változott az egyes nyelvek tekintélye is. A magyar nyelv presztízse Kárpátalja-szerte, így Nagyszőlősen is sokat emelkedett az utóbbi időben. Ennek gazdasági, kulturális és politikai okai egyaránt vannak.

Köztudottan egész Ukrajnában rendkívül magas a munkanélküliek aránya. Ez a probléma Nagyszőlőst is érinti. A városban kevés az ipari létesítmény, jelenleg ezek sem működnek. A munkahelyhiánynak köszönhetően új betelepülések a városba nincsenek, sőt az eleve kis létszámban itt élő orosz nemzetiségűek kitelepülése észlelhető. A lakosság általában igen kis jövedelemből él, ezért gyakori (és egyre inkább elfogadott, társadalmilag nem lenézett) kereseti mód a magyarországi „piacozás”, feketemunka, határ menti féllegális és illegális kereskedelem. Az értelmiségiek (elsősorban a pedagógusok, akiknek rendszeresen többhavi bérével tartozik a költségvetés) is így próbálják biztosítani megélhetésüket. A Magyarországgal való kapcsolattartást nagy mértékben megkönnyítette a várostól alig 15 km-nyire lévő

tiszaújlaki nemzetközi határátkelőhely megnyitása, a kishatárforgalom beindítása¹. Az anyaország közelségének köszönhetően tehát egész Kárpátalján a magyarság gazdasági ereje nagyobb valamivel, mint a terület más nemzetiségű közösségeié, ami automatikusan maga után vonja a magyar nyelv presztízsének felértékelődését.

A magyar nyelv erkölcsi ereje növekszik azáltal is, hogy a magyar közösség tagjai szinte kizárólag, de a ruszinok/ukránok szintén igen nagy számban a magyar TV-csatornákat nézik, a magyar rádióadásokat hallgatják. Az eddigiekhez képest nagynak számító választékon túl² azért is részesítik előnyben a magyarországi televízió- és rádiócsatornákat, mert azok műsorait informatívabbnak, divatosabbnak, „nyugatiasabbnak” ítélik az állami ukrán TV (egyébként meglehetősen alacsony színvonalú) programjainál.

Hasonló a helyzet a magyarországi sajtótermékekkel is. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség szervezésében Kárpátaljára kerülő magyarországi (főként remittenda) újságokra, folyóiratokra, képes magazinokra nagy igény mutatkozik a magyarok és nem magyarok körében egyaránt³.

A magyar nyelv presztízsének emelkedését a „magyar” egyházak munkálkodása is elősegíti. Nagyszőlősön a magyar lakosság római katolikus vagy református vallású. Mindkét egyház nyelve magyar. Kis számban vannak görög katolikusok, akik vagy magyarnak vallják magukat, vagy ruszinnak ugyan, de teljesen (vagy majdnem teljesen) kétnyelvűek, és erősen kötődnek a magyar kultúrához. Ők a szovjet rendszerben, amikor a görög katolikus egyház működését betiltották, a római katolikus templomba kezdtek járni vagy nem gyakorolták vallásukat. Számukra jelenleg rendszertelen időközönként magyar nyelvű szertartást végeznek.

Az egyházi élet 1990 után lendült fel. Újraalakult a nagyszőlősi ferences rendház, ahol magyarországi ferences szerzetesek működnek, újra egyházi tulajdonba került a XIII. században épült római katolikus templom⁴, a Máltai Szeretetszolgálat, valamint a különböző magyarországi és holland protestáns gyülekezetek segélyszállítmányai (gyógyszer, ruhanemű, élelmiszer) rendszeresen érkeznek Nagyszőlősre, a

római katolikus egyház felügyelete alatt ingyerkonyha működik a város szegényei számára⁵.

1990 óta van legális magyar nyelvű hitoktatás is. Érdekes jelenség, hogy a ruszin–magyar vegyes házasságokból születő gyerekek többnyire a magyar szülő vallását követik, így a hitoktatóknak gyakran kell olyan sajátos helyzetben helytállniuk, amikor magyarul nagyon gyengén tudó, nem magyar tannyelvű iskolába járó gyerekeket próbálnak tanítani, az egyházi közösség életébe bevonni.

1990-ben nyílt Nagyszőlősen az önálló magyar tannyelvű általános és középiskola (Perényi Zsigmond nevét viseli), addig a város egyik ukrán iskolájában működött minden évfolyamon egy magyar tannyelvű osztály. Ezekben az osztályokban mintegy 200 gyerek tanult. Jelenleg 600 gyerek jár magyar iskolába. 1990 előtt gyakori volt, az utóbbi években ritkábban fordult elő, hogy magyar szülők ukrán vagy orosz iskolába írták gyerekeiket. Ez mégsem magyarázza a tanulók létszámának megháromszorozódását. A létszámnövekedés oka elsősorban az, hogy nagyon sok nem magyar szülő is előszeretettel járítja gyermekét magyar iskolába ugyanazon okokra hivatkozva, amikre azok a magyar szülők hivatkoztak az előző rendszerben, akik ukrán vagy orosz iskolába írták gyerekeiket: a gyerek jövőjét, továbbtanulási lehetőségeit⁶, későbbi megélhetését tartják szem előtt. A ruszin–magyar vegyes házasságból született gyerekek többsége is ide jár. Egy másik ok az, hogy kis létszámú osztályokban rugalmasabb volt az oktatás, „családias” légkör uralkodott, ami vonzóvá tette a nem magyar értelmiségi szülők számára a magyar iskolát. Az intézmény azonban nem volt felkészülve az ilyen mértékű létszámnövekedésre. Egyre nagyobb pedagógushiánnyal kell számolniuk,⁷ amit úgy tudnak megoldani, hogy nem magyar anyanyelvű tanárokat alkalmaznak. Mindez azt a meglehetősen furcsa helyzetet eredményezte, hogy a magyar iskolában nagyrészt nem magyar anyanyelvű pedagógusok tanítanak nem magyar anyanyelvű gyerekeket. Ami pedig még nehezebbé teszi a helyzetet (egész Kárpátalján): a magyar tankönyvek hiánya.

A városi tanáccsal folytatott évekig tartó vita után két-három évig működött magyar óvoda Nagyszőlősen, amit most bezártak, mert a szülők nem tudják fedezni a

gyerekek étkeztetési költségeit. A római katolikus egyház tervbe vette azonban, hogy lehetőségei szerint még ebben az évben egyházi óvodát nyit, aminek nevelési nyelve feltehetően attól fog függeni, hogy milyen anyanyelvű óvónőt tudnak majd alkalmazni.

1987-től a 90-es évek elejéig működött Nagyszőlősön a Bartók Béla Művelődési Kör (Bartók gyerekkorában néhány évig a városban élt). Havonta tartottak összejöveteleket, amiken nemcsak magyarok vettek részt, hanem azok a kétnyelvű ruszinnok is, akik valamilyen szinten kötődtek a magyar kultúrához.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) helyi szervezetének megalakulásával a művelődési kör elveszítette jelentőségét és funkcióját. A különböző rendezvényeket ezután a KMKSZ szervezte. Ezeken már nem vettek részt a ruszinnok, mivel a KMKSZ-ben, bár nem politikai párt, mégis politikai szervezetet érezték⁸.

Érdemes említést tenni a Nagyszőlősön használatos többi nyelv befolyásának alakulásáról is.

Néhány családot leszámítva orosz anyanyelvi közösség nem él Nagyszőlősön, a legifjabb és legidősebb generáció kivételével azonban valamilyen szintű orosz nyelvtudással – a szovjet rendszer hagyatékaként – mindenki rendelkezik. Az önálló ukrán állam megalakulásával az orosz nyelv tekintélye azonban jelentősen csökkent.

Az ukránnak mint államnyelvnek a presztízse növekvőben van, bár köznyelvi, standard változatát még kevesen beszélik.

Ami Nagyszőlősön a többségi nyelvet illeti, az ukrán állam, akárcsak előtte a szovjet, gondoskodik arról, hogy tekintélyét csökkentse: a ruszint az ukrán nyelv egy (Ukrajna más területein lenézett és előszeretettel gúnyolt) dialektusának tekinti, márpedig „ha valamely nyelvet vagy nyelvgyanús változatot az államnyelv nyelvjárásának tekintünk, akkor kihúzzuk a talajt az önállósodási szándékok nyelvi érve alól”. Ennek a nyelvpolitikának egész Kárpátaljára jellemző következménye, hogy a

ruszin beszélők soha nem nevezik nevén anyanyelvüket, hanem a „по-нашому”, „по-Закарпатськи” ‘a mi nyelvünkön’, ‘kárpátaljai nyelven’ kifejezésekkel illetik. Kivételt talán a ruszin értelmiség egészen szűk rétege alkot⁹.

A ruszin/ukrán anyanyelvű beszélők bilingvizmusának a magyar közösség kétnyelvűségétől eltérő sajátosságai

Nagyszőlősen a ruszin/ukrán anyanyelvűek egy része a magyarokhoz hasonlóan kétnyelvű. Ez a csoport nem nevezhető klasszikus értelemben vett közösségnek, bár kétnyelvűségén kívül is számos olyan jellemzője van, (főként kultúra tekintetében), ami tagjait összeköti.

A ruszinok/ukránok bilingvizmusa néhány vonásában különbözik a magyarok kétnyelvűségétől¹⁰.

Kompetencia szempontjából a ruszin/ukrán anyanyelvű beszélők egy részének kétnyelvűsége *szimmetrikus*, a két nyelv (anyanyelv és magyar) ismerete azonos szintű. Ez leginkább az ifjabb generációra, a magyar iskolát végzett vagy oda járó fiatalokra jellemző. Ez azért érdekes, mert a magyar anyanyelvűek esetében ez szinte soha nem fordul elő. A ruszin–magyar vegyes házasságból született gyerekek között van néhány olyan beszélő, akinek kétnyelvűsége kiegyensúlyozott, szimmetrikus ugyan, de alacsony nyelvtudási szinten. Ebben a *kettős félnyelvűségnek* nevezett állapotban az egyén egyik nyelv esetében sincs birtokában az adekvát kommunikatív és nyelvi kompetenciának, mindkét nyelv korlátozott kódját használja. A ilyen beszélőkre jellemző a kevertnyelvűség. A fentiek jellemzőek lehetnek magyar anyanyelvű beszélőkre is, ha nem magyar tannyelvű iskolába jártak¹¹.

Az ukrán tannyelvű iskolák kialakíthatnak egyes beszélőknél ún. *szubtraktív kétnyelvűséget*, ahol mind az anyanyelv (ruszin), mind a másik nyelv (a magyar) alacsonyabb értékű az egyén tudatában, mint az államnyelv (és a tanítás nyelve), az ukrán¹². Ilyenkor az ukrán egynyelvűekhez képest a gyerek kognitív fejlődésében fáziskésés tapasztalható.

Kulturális identitás szempontjából a ruszin–magyar kétnyelvűek csoportjának egyes tagjai lehetnek *bikulturális kétnyelvűek*, akik mind az anyanyelvi, mind a magyar csoporttal azonosulnak. Ezek kétnyelvűsége mindig szimmetrikus, azonos szinten ismerik a két nyelvet. Igen kis százalékban léteznek *akulturális kétnyelvűek*,

akik az ukrán anyanyelvű csoporttal azonosulnak. (Létezik *dekulturális kétnyelvű* beszélő is, aki egyik csoporttal sem azonosul, ők azonban ritkán tudják megmondani, hogy melyik nyelvet is tekintik anyanyelvüknek.)

A közterületi feliratok nyelvéről szóló megyei határozatok és központi, állami rendelkezések

A Barcelonában 1996. június 6-án elfogadott *Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* III. szakasz 32. cikk 1. pontja kimondja: „Minden nyelvi közösségnek joga van a helységneveket a területre jellemző nyelven használni mind szóban, mind írásban, a magán-, a nyilvános és a hivatalos szférában egyaránt” (területre jellemző nyelv: = egy történelmileg létrejött közösség nyelve az adott térségben).

A 2. pont pedig így szól: „Minden nyelvi közösségnek joga van eredeti helységneveit meghonosítani, megőrizni és módosítani. Ilyen helységneveket nem lehet önkényesen eltörölni, elferdíteni vagy átalakítani, sem helyettesíteni, bármilyen változások történnek a politikai helyzetben, vagy bármilyen más típusú változás következik be”¹³.

A kárpátaljai magyar nyelvi közösség 1989-ben kezdte, kezdhette gyakorolni ezt a jogát, amely során egyrészt az akkori hatalom képviselőinek ellenséges magatartásával, másrészt tisztázatlan, többek között szakmai kérdések tömegével találta szembe magát.

1989-ben, az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének újságírókkal és a kárpátaljai könyvkiadók képviselőivel együtt tartott tanszéki értekezletén elhatározták, hogy a kárpátaljai magyar sajtóban ezentúl magyar nevükön nevezik meg a számottevő magyarság által lakott községeket, településeket¹⁴. A kezdeményezés tulajdonképpen az újságíróktól indult, akik a tulajdonnevek (helységnevek és egyéb földrajzi nevek, intézménynevek stb.) írásai körüli kaotikus helyzetet szeretnék volna megszüntetni. A Tanszék a következőket javasolta:

* a magyar helynév használatának feltétele a magyar nyelvben, hogy a település lakossága többségében magyar legyen (eszerint nemcsak a történelmi-kulturális jelentőségű települések, hanem a többségében nem magyarok történelmi magyar városok neve sem írható le magyarul a sajtóban, egyéb kiadványaikban¹⁵,

* ellenzi a magyar nyelvű országúti, utcai feliratokat, mivel egy intézménynek vagy településnek (akárhány nyelven) csak egy hivatalos neve lehet.

A Tanszék képviselői végül nem mertek nyíltan szembehelyezkedni a változások követelő közakarattal, és az ő javaslatukat messze túlhaladó megoldásba egyeztek kényszerűen bele. Még így is sikerült az utolsó pillanatban elérniük (a pártbizottság engedélyének hiányára hivatkozva), hogy egy időre kivegyék a megállapodásból a városok nevét.

Egy évvel később, 1990-ben került sor arra, hogy ezekről a dolgokról – kézenfekvő módon – magyar tudományos fórumot is megnyilatkoztassanak. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség akkori Anyanyelvi és Nyelvpolitikai Bizottsága a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetéhez fordult tanácsért a kérdéssel kapcsolatban, ahonnan meg is érkezett az ajánlás¹⁶, ám ugyanakkor a helyi hatalom a Szovjet Hungarológiai Központot (vezetője ugyanaz a Petro Lizanyec, aki az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékét is vezeti) kérte fel a probléma tisztázására¹⁷, így egyszerre két szerv is foglalkozott a témával, amelyek nem képviseltek azonos álláspontot. A helységnevek helyesírásával kapcsolatban azóta sem született végleges megoldás, amennyiben máig sem készült el egy olyan helységnevtár, mely kodifikálná a kárpátaljai magyar helységneveket. Nagyszőlős névének helyesírásával kapcsolatban is felmerül két probléma:

A történelmileg többtagú, ám a helyi beszélt nyelvben általában rövidebb változatában élő helységnevek esetében írásban melyik alak használata ajánlott (pl. Déda–Beregdeda, Gyula–Szőlősgyula, Szőlős–Nagyszőlős, Újlak–Tiszaújlak, Szlatina–Aknaszlatina stb.)? A helyi hatalom sokáig nem engedélyezte az összetett formát arra hivatkozva, hogy az előtag magyarországi településektől való megkülönböztetésül szolgál (Nagypalád (Kárpátalja) – Kispalád (Magyarország, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), Szőlősgyula (Kárpátalja) – Gyula (Magyarország, Békés megye), Tiszakeresztúr (Kárpátalja) – Rákoskeresztúr (Magyarország, Budapest) stb.), és egy Ukrajnában lévő települést teljesen felesleges megkülönböztetni egy másik ország területén lévő településtől.

Bár a Magyar Tudományos Akadémia szabályba foglalta, hogy a *szőlő* főnév, valamint minden olyan szó (földrajzi neveket is beleértve, kivételt csak a családnevek képeznek), melyben a *szőlő* szerepel, hosszú *ő*-vel és rövid *l*-lel

írandó, a város lakosai nagy számban sérelmezik, hogy nem az ő megszokott kiejtésüket tükröző, hagyományosabb *Nagyszöllős* írásmód maradt továbbra is használatos.¹⁸

A helységnevek, utcanévek, intézménynevek stb. és a köztéri feliratok nyelvéről jelenleg Ukrajna 1996-ban elfogadott alkotmánya, valamint a máig hatályban lévő 1989-es nyelvtörvény¹⁹ rendelkezik. Ukrajna Alkotmánya kimondja, hogy Ukrajna államnyelve az ukrán nyelv²⁰, a nyelvtörvény pedig a következőket:

* Az ukrainai földrajzi nevek ukrán nyelvűek. Lehetséges továbbá a *nemzetiségi többség* nyelvén való feltüntetésük is (38. cikkely)

* Az intézmények, társadalmi és pártszervezetek, vállalatok stb. hivatalos el- és megnevezése ukrán nyelvű; az ukrán nyelvű felirat *jobb oldalán vagy alatta* szerepelhet a megnevezés más nyelvű fordítása is (37. cikkely).

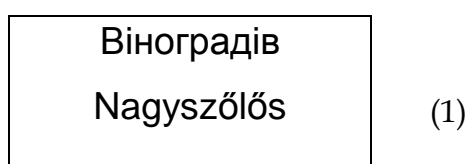
* A hivatalos hirdetések, közlemények, reklámok plakátok nyelve az ukrán; az ukrán nyelvű szöveg *mellett* szerepelhet más nyelvű fordítás is (35. cikkely).

Az érvényben lévő hivatalos, törvényerejű dokumentumok szerint tehát a nemzetiségi nyelv használata a közterületi feliratok tekintetében a *nemzetiségi többségi területeken* engedélyezett. A deklarált jogok és a valós helyzet azonban nem teljesen fedik egymást. A kisebbségek és nyelvük helyzetét a jövőben természetesen nem a törvény megléte, hanem annak betartása fogja megszabni. Mivel Ukrajnában van Európa egyik legnagyobb kisebbsége, az orosz, ezért ez a kérdés ilyen vagy olyan előjellel feltehetően állandóan napirenden lesz. A nyelvtörvény sehol sem *kötelezi* a hivatalos szerveket arra, hogy használják a kisebbségek nyelvét, csupán *engedélyezi* ezt. Az, hogy pontosan mi értendő azon, hogy *nemzetiségi többségi terület*, a törvényben sehol sem kerül explicit kifejtésre. Ezenkívül a helyi, regionális szervek számos határozata sokszor ellentmond a központi törvényeknek, rendeleteknek. Azokról az esetekről, pedig, ha a nem nemzetiségi többségű területeken a helyi hatóság különböző okokból mégis a nemzetiségi nyelv hivatalos (vagy legalábbis bizonyos területeken hivatalos) használata mellett dönt (nem magánakciókról, hanem törvényhozó vagy végrehajtó testületek döntéseiről van szó), egyetlen törvény sem rendelkezik.

Kétnyelvű köztéri feliratok Nagyszőlősen

I. Helységnévtáblák (1)

1990-ben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség helyi szervezete két Nagyszőlős feliratú táblát csináltatott, és felszereltette azokat a városba vezető négy főbb út közül kettőnél (Beregszász és Huszt felől) a Nagyszőlős közigazgatási határát jelző orosz nyelvű **Виноградово** és latin betűs **Vinogradovo** feliratú táblák alá. A huszti úton lévő táblát nem sokkal később egy arra vonuló RUH-os csoport (RUH: Ukrajnai Nemzeti Mozgalom, Ukrajna egyik pártja) szétverte. A másik tábla néhány évig megvolt (miközben az orosz nyelvű **Виноградово** feliratot átfestették ukrán nyelvű **Виноградів-ра**), mígnem a városi tanács felújítás céljából leszereltette az összes táblát, így Nagyszőlős kb. egy évre helységnévtáblák nélkül maradt. 1997-ben a tanács végre elkészítette az új táblákat, és Nagyszőlős polgárai meglepődve tapasztalták, hogy a beregszászi úton magyar nyelvű felirat is jelzi városuk nevét.

II. Utcanévtáblák (2-19)

Idézet a *Nagyszőlős-vidéki Hírek* című lap 1996. egyik januári számából:

A népképviselők Nagyszőlősi Városi Tanácsának 1996. január 23-án kelt, 6. számú, „A Gorkij park és a város utcái nevének megváltoztatásáról” szóló határozata

Áttekintve a képviselői bizottság javaslatát a város utcái nevének megváltoztatásával kapcsolatban, a népképviselők városi tanácsának végrehajtó bizottsága elhatározta:

1. A város utcái nevének megváltoztatása kapcsán azoknak a lehetőségekhez mértén vissza kell adni egykori nevüket:

Gorkij park

Perényi park

Krupszkaja utca

Tulipán utca

Marx Károly utca

Kismező utca

Szovjet utca

Kopányi utca

Kirov utca	Őszibarack utca
Zoja Koszmogyemjanszkaja	Kapisztrán János utca
Engels utca	M. Lucskáj utca
Kujbisev utca	Cilina utca
Dzerzsinszkij utca	Pőre utca
Szverdlov utca	Tanítók utca
Komszomol utca	Ipari utca
Kalinyin utca	Kórház utca
Frunze utca	Szövetkezeti utca
Bugyonnij Marsall utca	Úrhajósok utca
Október 40. Évfordulója utca	Cseresznyés utca
Október 50. Évfordulója utca	Korjatovics utca
Vorosilov utca	Lemák-tanya utca

2. A jelen határozatot ismertetni kell a városi tanács képviselőivel, a lakossággal, a város vállalataival, szervezeteivel és intézményeivel.

V. Jákob, a városi tanács elnöke

L. Daru-Tóth, a városi végrehajtó bizottság titkára.

A határozat természetesen ukrán nyelven fogalmazódott, fordítása (beleértve az utcák nevének fordítását is) az újság magyar szerkesztőjének munkája. Nem tőle kértek viszont tanácsot az új kétnyelvű utcanévtáblák elkészítéséhez, melyek a következők:

(2)

вул. Тюльпанска
Tulipán ut.

(3)

вул. Мала польова
Kismező ut.

(4)

вул. Копанська
Korányi ut.

(5)

вул. Персікова
Őszibarack ut.

(6)

вул. Яноша Капістрана
Kapisztrán János ut.

(7)

вул. Михайла Лучкая
Mihájlo Lucskáj ut.

(8)

вул. Цилінна
Cilina ut.

(9)

вул. Певря
Pőre ut.

(10)

вул. Вчительська
Tanítók ut.

(11)

вул. Промислова
Ipari ut.

(12)

вул. Лікарняна
Kórház ut.

(13)

вул. Кооперативна
Szövetkezeti ut.

(14)

вул. Космоавтів
Űrhajósok ut.

(15)

вул. Черешнева
Cseresznyés ut.

(16)

вул. Корятовича
Korjátovics ut.

(17)

вул. Лемаковиця
Lemák-tanya ut.

Még 1996 előtt megváltoztatták a Lenin tér és a Lenin utca nevét (az utcanévtáblákat viszont csak az előzőekkel együtt helyezték ki):

(18)

площа Миру
Béke-tér

(19)

Станційна
Vasut ut.

Az *ut.* az *utca* szó rövidítése az ukrán *вулиця–вул.* mintájára.

(2), (3), (9), (17), (19) – Régi utcanevek, csak a magyar lakosok használták (privát kommunikációban); most magyarról fordították ukránra, az ukrán nyelvben szokatlan hangzású neveket alkotva.

(8), (12) – Régi utcanevek, a magyar és a ruszin/ukrán lakosok egyaránt használták (privát kommunikációban, ki-ki az anyanyelvén).

A névadásnak alapvetően két kritériuma volt: a hagyományos megnevezés elsőbbséget élvez (ez nyomós és látszólag ideológiamentes érv volt az ellen, hogy a város utcái ismeretlen ukrán költőkről, történelmi személyekről legyenek elnevezve – ez utóbbi volt a névváltoztatással foglalkozó bizottság Nagyszőlőstre települt ukrán tagjainak javaslata); az új név ukránul kimondható és leírható legyen.

A fentiekből kiderül, hogy mindkét kritériumnak megfelelő megoldást találni igen nehéz: vagy az elv, vagy valamelyik nyelv logikája mindenképpen sérül.

A város azon utcáiban, melyeknek neve nem változott az utóbbi években, nincs magyar nyelvű utcanévtábla.

III. Állami intézmények, hivatalok névtáblái (20-39)

(20)

Україна
Закарпатська область
Виноградівська районна державна адміністрація
UKRAJNA
KÁRPÁTONTÚLI TERÜLET
VINOHRAGYIVI JÁRÁSI ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁS

Közigazgatás: kinevezett végrehajtó szerv.

(21)

Україна
Виноградівська районна рада
Закарпатської області
UKRAJNA
VINOHRAGYIVI JÁRÁSI TANÁCSA
KÁRPÁNTONTÚLI TERÜLET

Tanács: választott törvényhozó testület.

(22)

Україна
Виноградівська міська рада
віноградівського району закарпатської області
UKRAJNA
VINOGRAGYIVI VÁROSI TANÁCS
VINOHRAGYIVI JÁRÁS
KÁRPÁNTONTÚLI TERÜLET

(23)

Україна
Закарпатська область
Виноградівська районна державна адміністрація
ВІДДІЛ КУЛЬТУРИ
м. Виноградів
UKRAJNA
KÁRPÁNTONTÚLI TERÜLET
VINOHRAGYIVI JÁRÁSI ÁLLAMI
KÖZIGAZGATÁS
MŰVELŐDÉSI OSZTÁLY
VINOHRAGYIV

(24)

Відділ культури виноградівської районної державної
адміністрації
районна дитяча бібліотека
м. Виноградів
A NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI ÁLLAMI
KÖZIGAZGATÁS MŰVELŐDÉSI OSZTÁLYA
JÁRÁSI GYEREK KÖNYVTÁR
NAGYSZŐLŐS

(25)

Відділ культури виноградівської районної державної
адміністрації
ЦЕНТРАЛЬНА РАЙОННА БІБЛІОТЕКА
м. Виноградів
A NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI ÁLLAMI
KÖZIGAZGATÁS MŰVELŐDÉSI OSZTÁLYA
JÁRÁSI KÖZPONTI KÖNYVTÁR
NAGYSZŐLŐS

(26)

Відділ культури
иноградівської районної державної адміністрації
ЦЕНТР ДОЗВІЛЛЯ
м. Виноградів
A NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁS
MŰVELŐDÉSI OSZTÁLYA
SZABADIDŐ-KÖZPONT
VINOGRADOV

szabadidő-központ: művelődési ház

(27)

Виноградівська районна державна адміністрація
Управління сільського господарства і
продовольства

VINOGRAGYIVI JÁRÁS
ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁS
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI
FŐOSZTÁLY

(28)

Виноградівська районна державна адміністрація
АРХІВНИЙ ВІДДІЛ
A VINOHRAGYIVI JÁRÁSI ÁLLAMI
KÖZIGAZGATÁSA
LEVÉLTÁRI OSZTÁLY

(29)

Відділ соціальної забезпечення
віноградівської р.-і державної адміністрації
Прийомні дні: понеділок, четверг 9-13 г.
A NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁS
SZOCIÁLIS ELLÁTÁS OSZTÁLYA
FOGADÓ NAPOK: HÉTFŐ ÉS CSÜTÖRTÖK 9-13 Ó.

(30)

Міністерство освіти України
Мукачівський технологічний інститут
факультет підготовки молодших спеціалістів
м. Виноградів
UKRAJNA OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUMA
MUNKÁCSI TECHNOLÓGIAI FŐISKOLA
IFJABB SZAKEMBEREKET KIKÉPZŐ FAKULTÁS
NAGYSZŐLŐS

technológiai főiskola: műszaki főiskola

ifjabb szakembereket kiképző fakultás: a főiskola technikumi (középfokú szakirányú –
technikusi – képzettséget adó) tagozata

(31)

Україна
Міністерство освіти
Загальноосвітня школа I–III ступенів
№ 3 ім. Жігмонда Перені
м. Виноградів
Закарпатська область
UKRAJNA
KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM
NAGYSZŐLŐSI 3. SZÁMÚ
PERÉNYI ZSIGMOND
KÖZÉPISKOLA
NAGYSZŐLŐS, KÁRPÁTALJA

загальноосвітня школа I–III ступенів: a magyar szövegben *középiskola* (az ukrajnai iskolarendszerben elemi iskola = I. fokozatú, 1-4. osztály; általános iskola = I-II. fokozatú, 1-9. osztály; középiskola = I-III. fokozatú, 1-11. osztály)

(32)

Україна
Міністерство культури
Виноградівська музична школа
ім. БЕЛИ БАРТОКА
м. Виноградів
UKRAJNA
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
NAGYSZŐLŐSI BARTÓK BÉLA ZENEISKOLA
NAGYSZŐLŐS

(33)

Міністерство України
Державна служба зайнятості
Виноградівський районний центр зайнятості населення
UKRAJNA MUNKAÜGYI MINISZTERIUMA
FOGLALKOZTATOTTSAĞI ÁLLAMI SZOLGÁLAT
A LAKOSSÁG FOGLALKOZTATÁSÁT INTÉZŐ
NAGYSZŐLŐSI KÖZPONT

a lakosság foglalkoztatását intéző központ: munkaügyi központ

(34)

Міністерство сільського господарства і продовольства України
Закарпатське виробниче об'єднання елеваторної і зернопереробної промисловості
Виноградівський комбінат хлібопродуктів

UKRAJNAI MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMÉZÉSI MINISZTERIUM
KÁRPÁTONTÚLI TERMÉNYFORGALMI ÉS GABONAFELDOLGOZÓ TERMELÉSI
EGYESÜLÉS
VINOHRADOVI MALOMIPARI KOMBINÁT

(35)

Міністерство енергетики і електрифікації України
ГУРТОЖИТОК
Виноградівського політехнічного технікуму
UKRAJNA ENERGETIKAI ÉS VILLAMOSÍTÁSI MINISZTERIUMA
A NAGYSZŐLŐSI POLITECHNIKAI TECHNIKUM DIÁKOTTHONA

politechnikai technikum: politechnikum

(36)

Україна
Закарпатська обласна колегія адвокатів
Виноградівська юридична консультація
UKRAINA
KÁRPÁTOLJAI TERÜLETI ÜGYVÉDI KAMARA
NAGYSZŐLŐSI ÜGYVÉDI IRODA

(37)

ПОШТА
Працює щоденно з 7 до 19 г.
у передсвяткові дні з 7 до 16 г.
у суботу і неділю з 8 до 16 г.
POSTA
MUNKAI DŐ: 7-19 ÓRÁIG
ÜNNEP ELŐTTI NAPON 7-16 ÓRÁIG
SZOMBATON ÉS VASÁRNAP 8 ÓRÁTÓL 16 ÓRÁIG

(38)

Укоопспілка
Виноградівська районна спілка споживчих товариств
закарпатської облспоживспілки
UKRAJNA
SZÖVETKEZETI SZÖVETSÉG
A KÁRPÁTALJAI TERÜLETI FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZET
NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETE

fogyasztási szövetkezet: a magyarországi ÁFÉSZ-hoz (Általános Fogyasztási, Értékesítő és Beszerző Szövetkezet) hasonló intézmény

(39)

Закарпатська обласна спілка споживчих товариств
В. КОПАНСЬКЕ СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО
виноградівської райспоживспілки
KÁRPÁTALJAI FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETEK TERÜLETI SZÖVETSÉGE
A NAGYSZŐLŐSI JÁRÁSI FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZET
NAGYKOPÁNYI FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZETE

Az ukrán feliratok nem egységesek. Ezzel magyarázható, hogy a magyar fordításokban az intézményi hierarchiát sok esetben a megnevezések sorrendje, néhány helyen azonban birtokos szerkezet fejezi ki (24–29. számú táblák).

Ukrajna minisztériumainak hivatalos neve ukrán. Más intézményekhez hasonlóan ezek magyar megnevezését sem kanonizálták, amennyiben létezik Magyarországon ilyen minisztérium, azok valamikori vagy éppen aktuális elnevezéseit használják:

Міністерство освіти: Oktatásügyi Minisztérium (30. tábla)

Közoktatásügyi Minisztérium (31. tábla)

Міністерство культури: Művelődési Minisztérium (32. tábla)

Міністерство сільського господарства і продовольства: Mezőgazdasági és élelmelési Minisztérium (34. tábla)

Міністерство енергетики і електрифікації: Energetikai és Villamosítási Minisztérium (35. tábla)

az ukrán szövegben minisztérium neve nem szerepel: Munkaügyi Minisztérium (33. tábla)

A nyelvtörvénynek megfelelően mind Kárpátalja, mind Nagyszőlős hivatalos neve ukrán (Закарпатська область, Віноградів). Magyar nyelvű hivatalos megnevezésük Kárpátontúli terület (fordítás), illetve Vinohragyiv (latin betűs átírás).

A táblákon a következő nevek olvashatók:

Kárpátalja (31., 36., 38., 39. tábla), Kárpátontúl (20-23. tábláig), Nagyszőlős(24., 25., 26., 29., 30., 31., 32., 33., 35., 36., 38., 39. tábla), Vinohragyiv (20., 21., 22., 23., 28.).

A cirill betűs szöveg latin betűs átírásának szabályai tisztázatlanok. Ennek lehet következménye a 22. tábla, melyen a Vinohragyiv mellett a Vinogradiv alak is szerepel (egyazon feliratban).

A régi orosz név (Виноградово – Vinogradovó) és annak (rég) ukrán változata (Виноградово – Vinohradovó) keveredhet a 26. tábla Vinogradov (ugyanott a Nagyszőlős is szerepel), valamint a 34. tábla Vinohradov alakjaiban. A 41. tábla (lásd lejjebb) az orosz név latin betűs változatát őrzi.

IV. Gyárak, üzemek névtáblái (40-44)

(40)

Виноградівський завод "Електрон"
NAGYSZŐLŐSI „ELEKTRON” ÜZEM

(41)

Україна
Акціонерне товариство
“Виноградівське виробничо-торгівельне швейне об’єднання
“ГРОНО”
UKRAJNA
„GRONÓ”
NAGYSZŐLŐSI
RUHAIPARI TERMELÉSI-KERESKEDELMI EGYESÜLÉS”
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

(42)

Державна корпорація виробників
товарів легкої промисловості
“легтекс”
Виноградівська
взуттєва фабрика
NADYSZŐLŐSI
CIPŐDYÁR
KÖNNYŰIPARI TERMÉKEK
DYÁRTÓINAК EDYESŰLETE
„LEGTEX”

(43)

BAT “Виноградівський завод пластмасових
сантехвиробів”
NAGYSZŐLŐSI MŰANYAGCIKK-GYÁR

(44)

Виноградівська тютюново-заготівельна база

DOHÁNY KÉSZLETEZŐ BÁZA

báza: főraktár, központ

A 70-es években ez volt az egyetlen magyar nyelvű felirat a városban. Azért lehetett rá szükség, mert dohányt kizárólag a környező magyar falvak lakosai termesztettek és szállítottak a raktárba.

V. Kft-k, üzletek, vendéglátóipari egységek feliratai (45–81)

(45)

Взуттєва майстерня
працює: 9.00-19.00
без перерви
CIPÉSZ MŰHELY
NYITVATARTÁSI IDŐ:7.00-17.00
EBÉD SZÜNET NÉLKÜL

(46)

МП "СЕВЛЮШ СЕРВІС"
мале підприємство
Ремонт радіо-апаратури
RÁDIÓ KÉSZŰLÉKEK JAVÍTÁSA
Ремонт відео-апаратури
VIDEÓ-KÉSZŰLÉKEK JAVÍTÁSA
Ремонт чорно-білих телевізорів
FEKETE-FEHÉR TELEVIZIÓK JAVÍTÁSA
Ремонт магнітофонів
MAGNETOFONOK JAVÍTÁSA

Севлюш сервіс: a vállalkozás neve

Севлюш volt Nagyszőlős hivatalos neve, amikor Kárpátalja Csehszlovákiához tartozott.

(47)

Вулканізація
KERÉKBONTÓ

вулканізація: gumijavító

(48)

Склярська майстерня
ÜVEGEZŐ

(49)

КЕР КÉРЕТЕЗŐ

Az ukrán feliratot feltehetően lelopták.

(50)

ОПТИКА
ОРТИКА

оптика: optikus

(51)

СТОМАТОЛОГІЧНИЙ КАБІНЕТ
FOGORVOSI RENDELŐ

(52)

Жіноча перукарня
NŐI FODRÁSZ

(53)

Перукарня
FÉRFI FODRÁSZAT

(54)

Довірча юридична фірма
“легіс лтд”
MEGBIZHATÓ JOGI CÉG
“LEGISZ LTD”

довірча юридична фірма: közjegyzői iroda

A *megbízható* szó jól hangzik ugyan, de az ukrán kifejezés valójában azt jelenti, hogy *hitelesítéseket végző*.

(55)

Страхование автомобилей
GÉPJÁRMŰBIZTOSÍTÁS

Страхование автомобилей – orosz nyelvű felirat

(56)

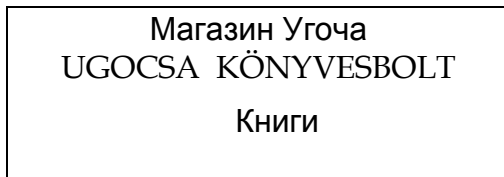
АВТОМАГАЗИН для імпортих машин
AUTÓSBOLT NYUGATI KOCSIK RÉSZÉRE

(57)

Книги
KÖNYVEK

Állami könyvesbolt. Az 1990. január 1-től bevezetett konvertibilis valutaelszámolás miatt a Magyarországon kiadott könyvek és sajtótermékek üzleti terjesztése Kárpátalján lehetetlenné vált. A Kárpátalján kiadott magyar könyvek kis példányszámban jelennek meg, egy részük egyáltalán nem kerül üzleti forgalomba. Ezért az állami könyvesboltokból évek óta hiányoznak a magyar nyelvű könyvek.

(58)

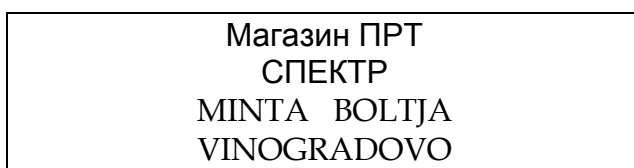
Magánkönyvesbolt, kizárólag magyar nyelvű könyveket árul. Az eredeti táblán a következő felirat állt: **Ugocsa könyvesbolt / Книги**. A tulajdonosnak azonban adózási nehézségei támadtak, ezzel magára vonta a hatóságok rosszindulatát, akik közölték, hogy a felirat nincs összhangban Ukrajna törvényeivel, a magyar nyelvű kiírás az ukrán alá helyezhető csak el.

(59)

галантерея: rövidáru kereskedés (a *galantéria* szó magyarul *gálánsság* értelemben használatos, ha használatos egyáltalán)

(60)

Hogy minek a mintaboltja, az se az ukrán, se a magyar nyelvű feliratból nem derül ki.

(61)

<p>БУДИНОК ПОБУТУ SZOLGÁLTATÓ HÁZ</p> <p>Виготовлення ковдр PAPLANOK KÉSZÍTÉSE</p> <p>Фото послуги FÉNYKÉPÉSZET</p> <p>FÉRFI FODRÁSZAT A FÖLDSZINTEN Чоловіча перукарня на 1 поверху</p>
--

(62)

<p>ГАСТРОНОМ ÉLELMISZER ÜZLET</p>

(63)

<p>Продтовари ÉLELMISZERÜZLET</p>		
<p>сир SAJT</p>	<p>м'ясо HÚS</p>	<p>м'ясні вироби HENTESÁRÚ</p>
<p>соки SZÖRP</p>	<p>напої ÜDÍTŐ</p>	<p>консерви KONZERV</p>
<p>Ласкаво просимо SZÍVESEN LÁTJUK</p>		
<p>Режим роботи працює: NYITVA: 8.00-18.00 перерва: EBÉDIDŐ: 13.00-14.00 у суоту: SZOMBATON: 8.00-14.00 вихідний: SZÜNNAP: неділя VASÁRNAP</p>		

Ласкаво просимо: sok nyelvben meglévő (pl. angol Welcome) üdvözlő kifejezéshez hasonló frázis.

(64)

Розпорядок роботи
ЦЕНТРАЛЬНОГО РИНКУ
працюємо щоденно: 6.00-16.00
прибирання ринку: 16.00-20.00
A KÖZPONTI PIACÉR MUNKARENDJE
NAPONTA NYÍTVÁ: 6.00-16.00
A PIACÉR TAKARÍTÁSA: 16.00-20.00

(65)

Мясний магазин
HUSOS

(66)

М'ясо
HUS

(67)

ABC

A magyarországi ABC-áruházakhoz hasonló jellegű boltokat egyre gyakrabban nevezik ABC-nek magyarul és ruszinul/ukránul egyaránt (a márkanevekhez hasonlóan csak latin betűs változata él).

(68)

овочі ZÖLDSÉG	фрукти
------------------	--------

(69)

Продтовари KOOPERATOR ÉLELMISZER
SÜTEMÉNY Кондвироби
KONZERV
ZOLDSEG
GYÜMÖLCS Фрукти
LEKVÁR Повидло
HENTES ÁRUK KOLBÁSZ, VIRSLI, KONZERVÁK М'ясні вироби ковбаси, сосиски, консерви
VEGYES ÁRU
NYITVATARTÁS
MINDENNAP: 7.00-17.00
EBÉDIDŐ: 12.00-13.00
Відкрито щодено: з 7.00 до 17.00
обідня перерва: з 12.00 до 13.00

Kooperator: egyfajta kereskedelmi hálózat neve

konzervák: konzervek (az ukrán *консерви* (plurale tantum) hatására sokszor egyes számban is a *konzerva* alak használatos)

(70)

кафе КОРОНА kafe KORONA KÁVÉZÓ

(71)

МІНІ БАР	ресторан КОЛІБРИ	видкрито (NYITVA) 10 ⁰⁰ -01 ⁰⁰
	MINI BÁR ÉTTEREM KOLIBRI	За київським часом (kijevi idő)

étterem Kolibri: megtartották az ukrán szórendet

A nyitva tartásnál a tulajdonos azért tartotta fontosnak kiírni, hogy kijevi (azaz kelet-európai) idő szerint, mert a magyarok és a ruszinok/ukránok nagy részének órái a közép-európai időt mutatják. Így volt ez akkor is, amikor még az egész Szovjetunió területén a moszkvai idő (kelet-európai + 1 óra) volt a hivatalos (lásd a 45. tábla: az ukrán feliratban a nyitva tartás moszkvai idő, a magyarban közép-európai idő szerint van megadva). Meglepő módon ez mégsem okozott Kárpátalján „időzavart”, az időpont után szereplő *по-містною* (helyi idő szerint) vagy *по-Московськи, по-Київськи* (Moszkva szerint, Kijev szerint) megjegyzések mindig tisztázták a helyzetet. A közép-európai idő használata a magyarok, ruszinok/ukránok, szlovákok, stb. (tehát „őshonos” kárpátaljaiak) körében sokkal in-

kább egy általános kárpátaljai identitás kifejezője a betelepültekkel, idegenekkel szemben.

(72)

Ресторан ТИСА TISZA ÉTTEREM

(73)

кафе	мгазин
FEKETE BAGOLY	
Угорські страви	MAGYAR KONYHA

A magyar tulajdonos nem tartotta fontosnak ukránra is lefordítani az étterme nevét.

(74)

RÓZSASZÍN VIZILÓ РОЗОВИЙ БЕГЕМОТ

Egy kis kávézó, tulajdonosa magyar.

(75)

кафе КРИСТИНА KRISZTI KÁVÉZÓ

A felirat készítője úgy érezhette, hogy a *Kriszti* becenév rosszul hangzana ukránul, ezért írta a *Крістіна* (helyesen *Кристина* lenne) alakot.

(76)

FORTUNA PRESSZÓ

Az ukrán felirat olvashatatlanná kopott.

(77)

морозиво італійське OLASZ FADYLALT

(78)

Завжди свіже пиво Напої Соки Гарячі страви Кава Морозиво	MINDIG FRIS SÖR ÜDÍTŐ ITALOK FÓRÓ ÉTELEK KÁVÉ FADYLALT
---	---

A kávézónak nincs neve, csak ez a reklámtábla áll a bejáratánál.

(79)

Свіжий хліб FRISS KENYÉR
Свіжі фрукти FRISS GYÜMÖLCS

(80)

EKZOTIKA

Egy virágüzlet neve. Nem derül ki, hogy a tábla készítője magyar nyelvű kiírásnak vagy az ukrán *екзотика* (egzotikum) latin betűs átírásának szánta.

(81)

Злая собака HARAPÓS KUTYA

Kertes házak kapuján gyakori kiírás gyári vagy saját készítésű táblán.

Harapós kutya: Magyarországon vásárolt gyárilag készített tábla (a saját készítésű táblákon gyakoribb a „hamis kutya” kiírás)

Злая собака: orosz nyelvű kiírás (gyárilag készített ukrán nyelvű tábla ilyen tartalmú szöveggel egyelőre tudtommal nem létezik)

VI. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és a Nagyszőlősi Bartók Béla Művelődési Kör által készített feliratok (82-84)

(82)

A KMKSZ NAGYSZŐLŐSI VÁROSI ÉS JÁRÁSI SZERVEZETÉNEK SZÉKHÁZA
Товариство угорської культури Закарпаття
Виноградівська міська та районна організації

(83)

NEKED, TE KIMAGASLÓ ALAK,
KI ABBÓL AZ IDŐBŐL OLY PÁRATLAN EGYEDÜL ÁLLASZ,
NEKED LEBORULOK EMLÉKED ELŐTT...
MESTEREM!
KOSSUTH L.
EBBEN AZ ÉPÜLETBEN ÉLT BR. PERÉNYI ZSIGMOND
(1783-1849),
AZ 1848-49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC VÉRTANÚJA.
ÁLLÍTTATTA A NAGYSZŐLŐSI BARTÓK BÉLA MŰVELŐDÉSI KÖR
1989.X.6.
У цьому будинку жив ЖИГМОНД ПЕРЕНИ (1783-1849)
страчений за участь в угорській революції 1848-1849 р.р.

(84)

У цій частині Виноградова знагодилося гетто.
Звідси забрали навесні 1944. року євреїв,
жителів міста, у концтабори.
EBBEN A VÁROSRÉSZBEN VOLT A GETTÓ,
INNEN HURCOLTÁK EL ZSIDÓ HONFITÁRSAINKAT A
HALÁLTÁBOROKBA 1944 TAVASZÁN.
ÁLLÍTTATTA A KMKSZ NAGYSZŐLŐSI VÁROSI SZERVEZETE.
1991

Valójában háromnyelvű felirat, a szöveg héberül is szerepel a táblán.

A feliratok készítői ezekben az esetekben magyar anyanyelvű személyek.

Összefoglalás

Nagyszőlős nem nemzetiségi többségű város, a helységnek, utcáinak, intézményeinek és hivatalainak hivatalos neve tehát a törvénynek megfelelően ukrán. Kárpátalján azonban ez az egyetlen város (a magyar többségű Beregszász sem képez kivételt), melynek magyar nemzetiségű polgármestere van. A járási közigazgatás elnöke szintén rendelkezik valamennyi magyar identitással. Ez lehet az oka annak, hogy a magyar helységnévtábla elkészítése mellett sok helyen kísérlet történt magyar utca- és intézménynevek megteremtésére (több intézményen – kórház, rendőrség, bíróság, vámhivatal, útlevélosztály, óvodák, iskolák, a Nagyszőlős-vidéki Hírek című lap szerkesztősége, stb. – nincs magyar felirat). A megnevezéseket viszont magyarul általában gyengén tudó ruszin/ukrán kétnyelvű hivatalnokok alkották, fordították szó szerint ukránból. A helyzetet csak nehezítette, hogy sokszor magyarul meg nem nevezhető reáliák számára kellett elfogadható magyar nevet találniuk (pl. 30., 34. tábla)²¹. A magyar lakosság nyilván értékeli a város vezetése részéről megnyilvánuló igyekezetet, látva az eredményt azonban nem tarthatjuk meglepőnek, hogy a magyarok magánbeszélgetéseikben is csak ritkán nevezik meg magyarul a városi intézményeket, gyakrabban használják azok ukrán nevét.

Kft-k, üzletek, vendéglátóipari egységek magyar feliratai egyértelműen reklám célokat szolgálnak (a 46. táblán pl. a vállalkozás neve nem is szerepel magyarul, csak az általa végzett szolgáltatások). Valóban szívesebben megy be a magyar vásárló egy olyan boltba, melyre magyarul is ki van írva egy-két szó, a feliratnak sokszor egyáltalán nem az információértéke a fontos. Ezenkívül a magyar feliratok „nyugtatás” hatást is keltenek kiíróik szerint (talán latin betűs voltak miatt), ez a nem magyarok között is jó reklámnak számít²². A reklám célok mellett néhány tulajdonos saját magyarságát akarja közölni, kifejezésre juttatni a magyar feliratok által.

A feliratok mondatszerkesztési, szórendi és nem utolsó sorban helyesírási sajátosságaiból kiderül, hogy legtöbbjüket nem magyar anyanyelvű személy fogalmazta, készítette²³. Felmerülhet a kérdés: hogy veheti a bátorságot ilyen nehéz feladat elvégzéséhez olyan ember, aki ennyire gyenge nyelvtudással rendelkezik. Ezek a

kétnyelvű ruszin/ukrán emberek a „családi házban” tanulták a magyar nyelvet szintén kétnyelvű szüleiktől. Nyelvtudásuk alacsony szintű ugyan, de nagyon „biztos” (sokkal nagyobb biztonsággal használják a magyar nyelvet, mint azok a magyarok az ukránt, akik meglehetősen magas szintű ukrán nyelvtudásukat nem a családi házból szerezték). Meggyőződésük, hogy rendelkeznek a feladat elvégzéséhez szükséges nyelvi kompetenciával. Ezt persze csak saját megfigyeléseim és néhány beszélgetés alapján állíthatom. A kárpátaljai magyaroknak több kutatás kérdőívén is feltették azt a kérdést, hogy mi a véleményük saját ukrán, illetve orosz nyelvtudásukról²⁴. Azzal kapcsolatban azonban nem történt eddig célkutatás, hogy a ruszin/ukrán kétnyelvű beszélők hogyan ítélik meg saját magyar nyelvtudásuk szintjét. A közterületi táblák nyelvezete arról árulkodik, hogy a kutatóknak ezzel a kérdéssel sem lenne fölösleges foglalkozniuk.

A nem nemzetiségi többségű Nagyszőlős magyar nyelvű közterületi feliratairól tehát nem mondja ki a törvény, hogy engedélyezettek-e, de azt sem, hogy tiltottak lennének. A feliratok létét a magyarok iránti szimpátia vagy esetenként a magyar identitás kifejezésre juttatásának szándékával, reklám célokkal, illetve a magyar nyelv presztízsének az utóbbi években tapasztalt ugrásszerű növekedésével magyarázhatjuk. A feliratok nyelvhasználati sajátosságainak okai pedig a nagyszőlősi magyarság és a ruszin/ukrán beszélők kétnyelvűségének – egyébként további kutatásokra érdemes – eltéréseiben keresendők.

Budapest–Nagyszőlős 1998.

JEGYZETEK

- 1 Az ilyen fajta határátkeléshez elegendő a személyi igazolvány, nincs szükség a szinte megfizethetetlenül drága útlevelekre.
- 2 MTV1, TV2, RTL Klub; Kossuth, Petőfi, Danubius, Sláger Rádió fogható Nagyszőlősen. A műholdas TV adások (Duna TV, MTV2) vétele – elsősorban anyagi okok miatt – még ne elterjedt.
- 3 A városban önálló magyar sajtóorgánium nincs, csak a helyi ukrán nyelvű lap (igen gyatra) fordítása, a Nagyszőlős-vidéki Hírek.
- 4 Azelőtt bórraktárként használta a városi cipőgyár. A ferences templom és kolostor viszont a mai napig állami tulajdonban maradt.
- 5 Az ez év novemberében történt árvíz-katasztrófa után a magyar falvaknál lényegesen szegényebb ruszin falvak lakosai számára még inkább nyilvánvalóvá vált, hogy hatékony segítséget elsősorban a magyar államtól és a magyar egyháztól remélhetnek.
- 6 Elsősorban magyarországi felsőoktatási intézményekben való továbbtanulásról van szó.
- 7 Talán a néhány éve indult beregszászi székhelyű Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola valamelyest enyhíteni tudja majd ezt a problémát.
- 8 Mára a KMKSZ tényleg azzá vált, olyan politikai erő Kárpátalján, amivel a mindenkori hatalom kénytelen számolni; mint magyar érdekvédelmi szervezetnek képviselője van az ukrán parlamentben.
- 9 A nyugati orientáltságú görög katolikus egyház papjai, tanárok stb., akik nem asszimilálódtak a magyarságba, és megmaradt ruszin identitásuk a szovjet hatalom évei alatt is.
- 10 Vonásaik többségükben azonosak. Mindkettő korai, spontán, egyéntől függően aktív vagy passzív, népi; mint közösségi kétnyelvűség nagyrészt kétoldalú. (A felosztási szempontok és típuskategóriák Kiss Jenő tankönyvéből valók. – KISS JENŐ: TÁRSADALOM ÉS NYELVHASZNÁLAT. NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST.) A kárpátaljai magyarok kétnyelvűségéről részletes leírás olvasható CSERNICKÓ ISTVÁN könyvében: A MAGYAR NYELV UKRAJNÁBAN (KÁRPÁTALJÁN). OSIRIS KIADÓ ÉS MTA KISEBBSÉGGUTATÓ MŰHELY, BUDAPEST, 1998.
- 11 Kozma Endre „belső szórványnak” nevezi ezt a réteget, mely nem földrajzilag, hanem társadalmilag él szórványban. (KOZMA ENDRE: ÁLDOZAT A FENNMARADÁSÉRT. KÁRPÁTALJAI MAGYAR ISKOLAÜGY, 1986-1989. MAGYAR SZEMLE, 1995/FEBRUÁR).
- 12 A gyerek nyilvános anyanyelvhasználatát stigmatizálják az osztálytársak és tanárok olyan kijelentései, hogy a ruszin nyelv az utca nyelve, primitív, (nyilván használója is az), az iskolában így nem beszélünk.

-
- 13 KONTRA MIKLÓS: KÖZÉRDEKŰ NYELVÉSZET. OSIRIS KIADÓ, BUDAPEST, 1999.
- 14 A tanszék a 90-es évek elejéig „a magyarságügyek szaktanácsadó, szellemi felügyeleti, cenzori szerve is volt Kárpátalján. Az a hivatalos magyarságintézmény, mely a felsőbb »kárpátontúli« állami és pártszervek döntései előtt, néha helyettük is meghatározó szerepet kapott és követelt magának a fontosabb magyar kulturális, művelődési és iskolaügyek megítélésében. Mint első fokú szakértő testület egyszerre volt ideológusa és végrehajtója a Kárpátalján érvényesülő nemzetiségi és nyelvpolitikának.” KOZMA ENDRE: KAFEDRA UHORSZKOJI FILOLOHIJI, UZSHOROD. EGY TÚLÉLŐ MAGYAR TANSZÉK EMLÉKÉRE. PRO MINORITATE, 1993/5. (Kozma Endre volt 1986 és 89 között az Ungvári Állami Egyetemere Budapestről kiküldött első magyar lektor.).
- 15 E mögött feltehetően az a politikai reflex állhatott, mely szerint a magyar helynevek használata automatikusan maga után vonja a földrajzi terület állami hovatartozásának kétségbevonását. Ezért ragaszkodtak a hatalmi szervek olyan makacsul ahhoz is, hogy a vidéket Kárpátontúl-nak és ne Kárpátaljának nevezzék, noha a természetes nyelvhasználat az utóbbit szentesítette.
- 16 HOGYAN HELYES? A MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÁLLÁSFOGLALÁSA A KÁRPÁTALJAI HELYSÉGNEVEKRŐL. KÁRPÁTI IGAZ SZÓ, 1990. DECEMBER 2.
- 17 LIZANEC PÉTER: A NÉP KULTÚRÁJÁT, HAGYOMÁNYAIT ŐRZIK. KÁRPÁTI IGAZ SZÓ, 1991. JANUÁR.
- 18 BALOGH LAJOS: A MAGYAR TELEPÜLÉSNEVEK HASZNÁLATÁNAK PROBLÉMÁI KÁRPÁTALJÁN. IN GADÁNYI KÁROLY ÉS MTSAI (SZERK): NYELVI TUDAT, IDENTITÁSTUDAT, NYELVHASZNÁLAT. SZOMBATHELY, BDTF, 1996; BEREGSZÁSZI ANIKÓ: MAGYAR HELYSÉGNEVEK KÁRPÁTALJÁN A NYELVI TERVEZÉS TÜKRÉBEN. IN. B. GERGELY PIROSKA–HAJDÚ MIHÁLY (SZERK): AZ V. MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI KONFERENCIA ELŐADÁSAI (MISKOLC, 1995. AUGUSZTUS 28–30.) (A MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG KIADVÁNYAI 209. SZÁM) I. KÖTET, BUDAPEST–MISKOLC, MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG–MISKOLCI EGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI INTÉZETE.
- 19 Ukrajna törvénye az Ukrán Köztársaság nyelveiről. BOTLIK JÓZSEF–DUBKA GYÖRGY: MAGYARLAKTA TELEPÜLÉSEK EZREDÉVE KÁRPÁTALJÁN. UNGVÁR–BUDAPEST, INTERMIX KIADÓ, 1993. A kérdéssel foglalkozik még számos rendelet, azonkívül UKRAJNA NEMZETKÖZI JOGAINAK NYILATKOZATA (1991), UKRAJNA TÖRVÉNYE A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGEKRŐL (1992), UKRAJNA TÖRVÉNYE A HELYI ÖNKORMÁNYZATOKRÓL (1997) STB.
- 20 „Державною мовою в Україні є українська мова” 10. cikkely. UKRAJNA ALKOTMÁNYA megjelent: Голос України, 128. SZÁM, 1996. JÚLIUS 13.
- 21 Hasonló, csak fordított helyzettel találták szembe magukat az ukrán–magyar vegyes bizottság legutóbbi ülésének résztvevői. Az ülésen szóba került egy önálló kárpátaljai magyar tankerület létrehozása, amelyet azonban a magyar fél sehogy sem tudott az ukrán partner számára is érthetően ukránul megnevezni.
- 22 Huszt város tanácsa nemrégiben hozott egy határozatot, mely szerint az idegen nyelvű reklámszövegek és egyéb feliratok után „a vállalatok és állampolgárok – a vállalkozói tevékenység szubjektumai – adót kötelesek fizetni. Mégpedig két meg nem adóztatott minimálbérnek megfelelő összeget az idegen nyelvű szövegek és feliratok minden egyes betűje után” (KÁRPÁTI IGAZ SZÓ, 1996. DECEMBER 24.). Azonkívül, hogy itt nyil-

vánvalóan egy oroszellenes akcióról volt szó, az egyre szaporodó magyar és angol nyelvű (tehát latin betűs) feliratok számát is csökkenteni szeretnék volna. Kérdéses azonban, hogy volt-e egyáltalán joguk ehhez, hiszen a közterületi reklámfeliratok nem az állami, hanem a privát nyelvhasználati szférába tartoznak, így azok nyelvét az állam nem határozhatja meg, ez a szólásszabadság megsértését jelentené.

- 23 A legszembetűnőbb helyesírási hibák talán a *hus*, *tanítók*, *korház* szavak rövid magánhangzói, melyek nyelvjárási kiejtést tükröznek. A feliratok készítői feltehetően soha nem tanultak magyarul írni, írásmódjukat saját kiejtésük befolyásolja (hogy tényleg nem tanultak magyarul írni, mi sem bizonyítja jobban, mint a magyar ábécé *gy* betűjének sajátos *dy* alakja (42., 77., 78. tábla), mely „átalakulás” hangtani szempontból persze tökéletesen érthető). „Mellesleg” jegyzem csak meg, hogy bizonyos ukrán helyesírási hibák, valamint az ukrán standardtól eltérő elemek használata az ukrán szövegrészeket is jellemzi (pl. a *мясний* szó (65. tábla) helyes formája *м'ясний* lenne; a *відкрито* ‘nyitva’, *закрито* ‘zárva’ ukrán standard változatai *відчинено*, illetve *зачинено*, a *магазин* ‘bolt, üzlet’ szóé pedig a *крамниця* – a ruszin nyelv szókészletének elemei ezek vagy orosz nyelvi hatások?).
- 24 CSERNICKÓ ISTVÁN: A MAGYAR NYELV UKRAJNÁBAN (KÁRPÁTALJÁN). OSIRIS KIADÓ, BUDAPEST, 1998.